

Juridiska fakultetsstyrelsen
Professor Ulf Maunsbach

Justitiedepartementet

Remiss: Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten (Ds 2025:5)

Ju2025/00355

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av professor Ulf Maunsbach.

Inledande anmärkningar

I betänkandet behandlas frågor som följer av genomförandet av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten. Direktivet handlar om angelägna och aktuella frågor som följer av ökade problem med s.k. munkavleprocesser, dvs situationer där någon som deltar i den offentliga debatten utsätts för otillbörliga påtryckningar genom att bli indragen i rättsprocesser. Det är tveklöst viktigt att bidra till att minska detta problem och att skydda och stärka yttrande- och informationsfriheten. Fakultetsstyrelsen ställer sig självfallet positivt till sådana initiativ.

Samtidigt innebär det svårigheter att införa särskilda bestämmelser av processrättslig karaktär för specifika frågor utan att dessa nya bestämmelser stör det befintliga processrättsliga ramverket. Det är en svår balansgång, som i det här fallet styrs av kraven på att göra en korrekt implementering av det aktuella direktivet. Fakultetsstyrelsen menar att det lagförslag som följer av betänkandet på ett bra sätt lyckas moderera de skilda intressen som finns och att den föreslagna lagen som utgångspunkt är utformad på ett förnuftigt och (givet direktivet) välavgränsat sätt. Det finns dock anledning att uppmärksamma några aspekter.

Förslag till lag om skydd för deltagande i den offentliga debatten

Lagens tillämpningsområde (1 och 2 §§)

Fakultetsstyrelsen ställer sig positiv till att den nya lagen får ett tydligt begränsat tillämpningsområde och att den bara gäller dispositiva tvistemål (med de avgränsningar som framgår av 2 §). Det hindrar dock inte att det kan bli svårt att tillämpa den nya lagen, främst som en följd av behovet att bestämma vad som avses med deltagande i den offentliga debatten och det generella faktum att lagen gäller situationer som avser rättegångsmissbruk. Här finns behov av klargöranden som har överlämnats åt rättstillämpningen. Fakultetsstyrelsen håller dock med om att det är oundvikligt med tanke på att begreppen följer av direktivet och att tydlighet i dessa avseenden kommer att vara beroende av EU-domstolens framtida tolkningsavgöranden.

På liknande sätt kan begreppet gränsöverskridande följder komma att behöva förtydligas, även om det inte torde ge upphov till några särskilda tillämpningsproblem.

Skyndsamhetskravet (3 §)

Fakultetsstyrelsen håller också med om bedömningen att det krav på skyndsamhet som framgår av direktivet inte fullt ut tillgodoses av gällande svensk rätt och att det därför behöver införas en ny bestämmelse. Fakultetsstyrelsen vill dock flagga för att det kan bli problematiskt om bestämmelsen lämnas så öppen som fallet är i förslaget och att skyndsamhetskravets närmare innebörd därmed blir beroende av omständigheterna i det enskilda fallet och förhållandet till övriga dispositiva tvistemål på domstolen som har att bedöma frågan (Betänkandet s. 82).

Risken är i och för sig liten att den nya lagen kommer att medföra ett stort antal processer, men i de fall den aktualiseras kommer skyndsamhetskravet oundvikligen tvinga berörda domstolar till nya typer av prioriteringar. Det är ett merarbete som kan vara kostnadsdrivande och som borde kommenteras som en potentiell konsekvens i kap 7 (även om det med största sannolikhet är en obetydlig konsekvens).

Ställande av säkerhet (4 och 5 §§)

Fakultetsstyrelsen är mer tveksam till om det verkligen behövs nya regler om att ställa säkerhet för rättegångskostnader, när det redan finns en väl fungerande reglering i lag 1980:307. Det stämmer i och för sig att det nuvarande regelverket inte helt motsvarar de krav som framgår av direktivet. En ny specifik bestämmelse om ställande av säkerhet kan emellertid ge upphov till tillämpningsproblem.

Kravet på säkerhet ska innebära ett ytterligare skydd (för den som utsätts för rättegångsmissbruket) men samtidigt omfattar lagen även de situationer som anges i 6 § och som handlar om att den utsatte vill få ett anspråk på ersättning prövat av svensk domstol. I dessa fall är det den potentiellt skadelidande som är kärende.

Den föreslagna lydelsen av 4 § omfattar även dessa fall och därmed finns en risk för ytterligare missbruk, genom att den som för (den otillbörliga) processen vid domstol i utlandet nu ges en möjlighet att kräva att kändan i Sverige måste ställa säkerhet för rättegångskostnaderna, trots att kändan har hemvist i Sverige.

Ett sådant missbruk kan i och för sig modereras genom kravet på att det ska finnas särskilda skäl, men det kommer ändå att bli en olägenhet för kändan, med ett berättigat anspråk på ersättning, att frågan måste prövas. Fakultetsstyrelsen menar därför att de mål som avser sådan talan som medges av 6 § borde undantas från bestämmelsen i 4 §.

Domsrätt (6 §)

Fakultetsstyrelsen har inget att invända mot att det införs en specifik domsrätsregel i den nya lagen. Det skapar en tydlighet, även om fakultetsstyrelsen menar att behovet av domsrätt i Sverige i dessa fall högst sannolikt redan kan tillgodoses genom 10 kap 8 § RB tolkad i ljuset av art 7(2) i 2012 års Bryssel I förordning.

Enligt delegation

Ulf Maunsbach